

МОРАЛНО-АСКЕТСКО УЧЕЊЕ СВ. НИЛА СИНАЈСКОГ

УЧЕЊЕ О ВРЛИНИ.

(Наставак)

По учењу св. Нила покајање је „дар Божји“¹. Као такво, оно је почетак „најсавршеније, чисте и непоколебљиве врлине“². Ту се помоћу благодати, која се изобилно излива на покајнике, пружа људима реална могућност за „остварење празника обновљења и за украшавање себе разним врлинама“³. Процес покајања одређује цео ток живота и даје хришћанском подвигу основни тон и главни садржај. Он побуђује покајника на усавршавање у врлини. Јер хришћанске врлине престављају само продужење и развитак оних елемената, чији се почетак већ налази у процесу покајања.

Најближу и најчвршћу везу са покајањем има главна хришћанска врлина — смирење (*ταπεινωσις*). Њој св. Нил поклања нарочиту пажњу у своме учењу. По својој психолошкој природи смирење преставља потпуну и одлучну супротност гордости. Бити смирен значи имати најискреније убеђење у то, да ми немамо ничега свога и да не можемо учинити никакво добро без Божјег покровитељства и без Његове благодатне помоћи. „Што се, човече, дижеш високо“, пита он, „што се узносиш изнад облака, када си ти по својој природи блато и иловача? Погледај на себе, ти си — земља и пепео. Ускоро ћеш се претворити у прах. Сада си величанствен, а ускоро ћеш бити црв! Што подижеш главу, која ће ускоро иструлети? Да, човек је велики када му помаже Бог. Али чим га Бог остави он осећа немоћ своје природе. Нема у њему ничега доброг, што није примљено од Бога. Зашто се онда поносиш туђим као својим? Због чега се хвалиш благодаћу Божјом као сопственим благом? Признај Онога, који ти је све то даровао и не горди се, јер си ти твар Божја“⁴.

Али, иако је хришћанско смирење везано са сазнањем људске ништавности и са осећањем дубоке зависности од Бога, ипак, оно није пасивно душевно стање, које би изазивало слабљење и понижење човекове саморадње. Јер, искрено сазнавајући своје дубоко душевно сиромаштво, хришћанин

¹ Epist. lib. III, CXV, Petronio, col. 436 D.

² Epist. lib. III, CCLIV Juliano lectori, col. 509 B.

³ Epist. lib. I, CCXLII, col. 172 B.

⁴ „De octo spiritibus malitiae“, cap. XVIII, col. 1164 A.

тежи свим силама своје душе да га попуни из неисцрпног извора Божанске благодати. На тај начин сједињују се у смирењу ради заједничке акције за добро човека, енергија његове психофизичке природе и свемоћна сила Божје благодати. Отуда реч „смирење“ према схватању св. Нила, као и његовог учитеља св. Јована Златоустог¹, не одговара потпуно садржају појма. И св. Нил место ње често употребљава други термин „смиреноумље“ (κατειροφροσύνη), који тачније одређује позитивну страну ове врлине, јер садржи мисао о свесном и слободном учешћу човека у означеном процесу. По учењу св. Нила смирење је најважнија врлина, без које се човек не може спасти. Оно је неопходни услов за развијање и јачање свих хришћанских врлина². „Смирење је, — како каже св. Нил — зид других врлина; оно чува богатство душе у целини“³. Зато св. Нил стално тражи да његови ученици прибегавају неполебљивом стубу смиреноумља („τὸν τῆς κατειροφροσύνης ἀκατάσβεστον πύργον“)⁴. „Више од свега“, пише он аскети Викентију, „смиравај своје срце, не сматрај себе ни за шта, и унижавај себе да не би дао потстрек гордости, и да уместо пшенице не би пожњео кукољ и да не би пропали твоји напори“⁵. Да би јасније нагласио значај смирења, св. Нил спомиње у својим поукама често јеванђелског цариника, који се само смирењем оправдао пред Богом. Тако на пример, једном свом ученику, који се жалио што није имао материјалних средстава, да би указао помоћ сиромасима, св. Нил пише: „Само због смирења је спасен цариник. И сам Господ вели, да сваки који се понижава, узвисиће се (Мат. 23, 12). Зато и св. Давид, за своје оправдање, истиче смирење, говорећи: чуј молитву моју јер се смирих врло (Пс. 141, 7) и даље: погледај смирење моје и труд мој и опрости све грехове моје (Пс. 24, 18). Зато и ти не жалости се и не говори: немам новаца, да непрестано дајем сиромасима. Јер кад немаш код себе ништа, Бог не тражи од тебе. Само не закасни, да принесеш Спаситељу оно што имаш, т.ј. скрушено и смирено срце и топлу молитву, и неће те унижити Онај, који воле смирене и који их удостојава своје утехе“⁶. Смиренима Го-

¹ Види In Mathaeum homil. XV, Migne, gr. ser. t. 57, col. 224 n. 2.

² Peristeria, Sectio XII, cap. XI, col. 960 D; упореди De octo spirit. mat. III, cap. XIX col. 1164 D.

³ Peristeria, Sectio XII cap. XI col. 961 C.

⁴ Epist. lib. II, LVIII, Aetio monacho, col. 225 B.

⁵ Epist. lib. II, LI, col. 221 C.

⁶ Epist. lib. III, CCIII, Zoasimo Cigarito, col. 305 D—308 A.

спод шаље Божанску благодат, која излива богате духовне дарове¹. Сам Исус Христос својим животом на земљи, дао је највиши пример смирења. И св. Нил позива подражавању томе идеалу. Тако на пример, у свом писму комиту Теодиту он пише, између осталог: „Господ и Владика свега, живећи у телу с људима, дао нам је свима пример смирења, и заповедио да Му подражавамо, јер је рекао: „научите се од Мене, јер сам кротак и смирен срцем и наћи ћете покој душама вашим“ (Мт. 11, ²⁹)². Истинско смирење, које проистиче из дубоког сазнања личног несавршенства и зависности од Бога, одређује и наш однос према људима. Човек, који је прожет хришћанским смирењем, не само да се не велича и не горди пред другима, него искрено сматра себе недостојним, горим и нижим од других људи. „Верни хришћанин“, вели св. Нил, „треба да је смирен пред свима, јер смирити се само пред неким значи имати лажно смирење³. Осим тога, при правилном развићу религиозно-моралног живота, свест хришћанина мора бити прожета на свима ступњевима моралног процеса сазнањем свога личног несавршенства и слабости у сравању са оним религиозно-моралним идеалом, на који указује хришћанство. Јер, макако да је висок степен човечјег духовног живота, он се, ипак, никада не може сматрати крајњим и довољним. Уподобљавање бесконачном божанском идеалу представља процес, који се вечито остварује, али никад се неће потпуно остварити. Зато св. Нил стално утврђује код својих ученика сазнање њихове немоћи и ништавости. Он утврђује то чак и онда, када они напредују у добродетељном животу. „Господ чува од гордости оне, — каже он — који се већ пењу на висину врлине, говорећи: кад свршите све што вам је заповеђено, говорите: ми смо залудне слуге; учинили смо што смо дужни били учинити (Лук. 17, ¹⁰)“⁴. Људска душа, пак, озарена овим божанским саветом, пуни се правим хришћанским смирењем, и спрема повољан терен, и јак и чврст основ за развијање и јачање других хришћанских врлина.

Као плод дубоког смирења и сталног сећања на своје грехове јавља се, пре свега, кротост (*κράτης*), коју св. Нил

¹ Epist. lib. I, CXLVI, col. 144 B.

² Epist. lib. I, CCCXXVI, Theodoto comiti, col. 200 D—201 A.

³ Capita paraenetica c. 98, col. 1257 B.

⁴ De volunt. paupert. cap. X, col. 981 D—984 A.

назива „највећим добром“¹. Под кротошћу св. Нил подразумева мирно расположење човековог духа, сједињено са опрезношћу да се нико не разгњеви, и да се сами ничим не раздражавамо. Карактеристична особина утицаја ове врлине на душу хришћанина састоји се у томе, да она, насупротив гњеву, обуздава хаотично узбуђење наших осећања и спречава у души свако роптање на Бога и мржњу према људима. „Кротак човек, ако и трпи беду“, каже св. Нил, „не напушта љубав. Он ради љубави указује великодушност и доброту, и све покрива и трпи“². Али хришћанска кротост, заснована на правој љубави према Богу и ближњему, не може се ни у ком случају протумачити у смислу непротивљењу злу и пороку. „Припреми себе“, поучава св. Нил, „да будеш кротак и ратоборан (μαχητήν); кротак у односу према људима, а ратоборан у односу према непријатељу (κόλερμόν). Јер гњев може бити искоришћен само у борби с непријатељем — змијом“... Зато св. Нил и каже: „кротак човек нека буде и ратоборан, али своју кротост нека не распростире на варљиве помисли“³, које нас вуку греху. Само у борби са злом човек мора бити обазрив, да не би, прогањајући пороке, изазвао у души мржњу и „ратоборност према ближњем“⁴. По учењу св. Нила највиши пример хришћанске кротости указао нам је сам Исус Христос, који је, као чврст и објективан основ сваке врлине превазишао „својом кротошћу сваку кротост“⁵.

У тесној психолошкој вези с кротошћу стоји друга хришћанска врлина „трпљење“. Обадве ове врлине — кротост и трпљење — дејствују на наша осећања, регулишу их и чувају од болесних крајности у њиховом испољавању. Препреке, које се сусрећу на путу остваривања људских тежњи, могу изазвати у души двојако зло: силно узбуђење и раздражење чула, које се претвара у страст гњева, или прекомерно слабљење и угушивање душевних способности, које доводи човека до клонулости духа и очајања. Против ових ненормалности у човечјем духовном животу управљене су и ове две врлине: кротост против гњева и трпљење против клонулости духа.

¹ Epist. lib. I, CLXXX, col. 152 C.

² Tractatus ad Eulogium, cap. X, col. 1105 D.

³ ibid. col. 1105 C.

⁴ ibid. col. 1105 D.

⁵ Epist. lib. I, CCCIX, Sostheni comentaresio col. 196 A.

По своме филолошком смислу реч «ὄχιρονία»¹ (трпљење) означава сталност, постојанство, непоколебљивост људског духа у остварењу постављеног циља. Хришћанско трпљење ставља се насупрот изнемоглости духа. Оно је верност примљеном правцу религиозно моралног живота и унутарња сталност на путу добра и богоугодног живота при савлађивању разних препрека.

По учењу св. Нила прави хришћанин дужан је храбро и лако подносити унутрашња и спољашња искушења и уопште све беде, примајући их као неопходно средство послано од Бога ради кушања наше вере и ради нашег моралног усавршавања. Јер све што нас сналази у животу, није слепа случајност, већ премудра управа Промисла Божјег. „Ако си ти“, пише св. Нил једном од својих ученика „подвргаваш честим и многим телесним недузима, тугама и разним бедама — онда не буди нимало малодушан, него као храбар борац појачај стократно своју благодарност Богу“². Јер туге и разна искушења шаље нам Господ из бескрајне љубави према нама, и за наше добро. Благодарјећи искушењима ми познајемо свога највећег Добротвора, и уморни од борбе са невољама прибегавамо човекољубивом Христу, тражећи од њега помоћи“³. Човек, одушевљен таквим мислима, не клоне духом пред препрекама, него стрпљиво подноси животни крст, ограђујући се благом надом на помоћ Божју у свакој беди“⁴. Из многих писама у којима св. Нил поучава своје ученике у трпљењу, нашу пажњу нарочито привлачи једно његово писмо адресовано на име монаха Давурија. По својој садржини ово писмо је најбоља карактеристика трпљења, а прекрасна форма и стил, који потсећа на језик св. Златоуста, дају нам право да га назовемо химном трпљења. Овде св. Нил тумачи речи св. Писма и каже: „Трпљење по Богу велика је помоћ за време искушења. Јер Господ каже: у трпљењу вашем спасавајте душе ваше (Лук. 21, 19). Господ није казао: у посту вашем, или у ћутању вашем, или у вашем певању псалама, иако то све доприноси спасењу душе, — него је одређено подвукао: у трпљењу вашем. У трпљењу, тј. у сваком искушењу, макакво оно било: увреда, или унижење од неког чо-

¹ Грчка реч ὄχιρονία проишашла је од глагола ὀχιρένω, што означава: остати, држати се, издржати (напад непријатеља).

² Epist. lib. III, CXXI, Eurycli Presbytero, col. 440 B.

³ Epist. lib. III, CLXXIV, col. 465 B.

⁴ Ibid.

века, или телесна немоћ, или неко друго искушење од стране људи или демона. У трпљењу вашем спасавајте душе ваше. Но, не само у трпљењу вашем, него и у сваком благодарењу, и молитви и смирењу благосиљај и певај Спаситељу свију, Богу, највећем Добротвору, који доводи све у сагласност и све управља на нашу корист. И апостол Павле пише: да с трпљењем свршимо пут који нам је одређен (Јевр. 12, 1). Јер шта је веће од ове врлине? Шта је тврђе и јаче од трпљења у Богу? Трпљење, то је цар свих врлина, основ врлих дела, тихо пристаниште. Оно је мир у време рата, тишина за време буре, сигурност усред напада. Трпљење чини човека тврђим и јачим од дијаманта... Ни оружје, ни лукови, ни оруђа која пробијају зид, ни пушчани метци, ни копља, ни демонска војска, ни сам ђаво са свом својом војском не могу нашкодити човеку, који је стекао трпљење у Христу¹.

У овој карактеристици трпљења св. Нил наглашава дубоку психолошку везу, коју има трпљење са осталим хришћанским подвизима. По његовом учењу човек може доносити плодове хришћанске врлине само онда, када је прожет трпљењем и када живи у његовој сфери². Трпљење је зато „основ врлих дела“, тј. неопходни елемент у расположењу хришћанина при остваривању принципа духовно-благодатног живота.

Трпљење је у најтешњој вези са уздржавањем³, које, као што смо већ видели⁴, св. Нил ставља насупрот прождрљивости. Указујући на дубоки значај и важност уздржавања (ἐγκράτεια), Св. Нил расправља о њему као о моћном и неопходном средству у борби с почетним „телесним“ страстима. И као што је прождрљивост почетак страсти, тако је за св. Нила уздржавање „почетак и основ свих других врлина“⁵. У поглављу, где смо изложили амартиологију св. Нила, говорили смо већ о уздржавању као о средству у борби са телесним страстима, а нарочито са прождрљивошћу. Овде нам остаје само да допунимо нашу карактеристику ове врлине. Јер обим и садржај појма „уздржљивост“, у учењу св. Нила, много је шири и излази из опсега телесног уздржавања. Св. Нил учи, да се уздржавање односи не само на телесну храну, него се простире на све што може служити као препрека за

¹ Epist. lib. III, XXXV, col. 401 D—404 ABC.

² Види С. Заринъ, Аскетизмъ по прав.-христ. ученію, кн. II, СПб. 1907, стр. 573.

³ 2. Пет. 1, 6.

⁴ Види „Амартиологија св. Нила“ у Богословљу 1933 г. стр. 228.

⁵ Peristeria, Sectio II, cap. I, col. 817 B.

богоугодан живот. Тако например, једном од својих ученика, између осталог, он пише: „Пости и уздржавај се не само од хлеба, вина, меса и других јела и пића, него много више од помисли, од рђавих и штетних разговора, од раздражљивости, од зависти, од потсмеха и од сличних непристојности“¹. Исту мисао исказује св. Нил и у писму трибуну Хипасију: „Као што постоји пост у односу на јела“, каже он, „тако исто постоји пост и у односу на раздражљивост, властољубље, завист, хвалисање, среброљубље, гњев, клонулост духа, леност, празно љубопитство, узбудљивост и томе слично“².

Према томе, објект за уздржавање, по учењу св. Нила, треба да буду с једне стране природне телесне потребе (храна и пиће), а с друге стране греховне и страсне тежње људске природе. Природно је, да св. Нил у односу на разне објекте примењује и разне начине уздржавања. Односно греха и страсти он препоручује одлучно и апсолутно уздржавање, чији је крајњи циљ потпуно искорењивање греха и умртвљивање страсти³. При уздржавању, пак, од телесних потреба човек мора ставити себи у задатак, да постигне власт духа над телом, а не слабљење и умртвљивање тела. Најсавршенији циљ уздржавања (ὁ τελειώτατος τῆς ἐγκρατείας σκοπός), по св. Нилу је тај, „да имамо у виду не толико страдање, слабљење и немоћ тела, колико слободу душевних покрета“⁴.

Другим речима телесно уздржавање има за циљ прилагођавање тела служењу вишим духовним потребама човека. Одатле проистиче опште правило у учењу св. Нила: да се физички рад, пост, бдење и друге телесне врлине морају примењивати према месту, времену и индивидуалним особинама човека; оне имају за позитивни морални циљ, да оплемене срце и узвисе душу⁵.

Ипак, телесни подвизи, као и сви људски напори уопште, нису довољни зато да би се постигао главни циљ — успостављење у себи слике Божје и постизавање најтешњег јединства с Богом. Саме људске силе, па ма оне и достигле велико напрезање, нису довољне, јер „ако Господ не сазида душевни дом, узалуд се труде зидари његови (Пс. 126, 1). Зато су све врлине, по мишљењу св. Нила, „дар Божји“ тј. оне

¹ Epist. lib. IV, III, col. 552 C.

² Epist. lib. II, XXVIII, col. 212 B.

³ Peristeria, sectio II, cap. III, col. 820 BC; упореди De octo spirit. militiae c. IV, col. 1148 B и De vitis quae opposita sunt virtutibus cap. II, col. 1141B.

⁴ Epist. lib. III, CCLXVIII, col. 517 BC.

⁵ Tract. ad Eulogium, cap. XIX, col. 1117 D.

се добијају, развијају и јачају у души помоћу благодати, без које се човек уопште не може усавршавати. За добијање пак благодатних дарова и за сједињење са Богом постоји једно моћно средство. Ово је средство молитва (*προσευχή*), за коју св. Нил каже, да је „божанственија од свих врлина“¹ „Молитва“, вели он, „припрема човека на беседу с Богом и уводи нас у јединство с Њим. Јер Бог и презрене људе прима у савез љубави и не стиди се пријатељског зближавања с њима, док им љубав даје храбрости“². Дакле, силом молитве човек се узвишава к Богу и сједињава с Њим.³ Стално пребивање у молитви чини човека „храмом Божјим“⁴ и узводи га на висину свих врлина. Према томе веза између других врлина и молитве је непрекидна и узајамна: вежбање у хришћанским врлинама доводи душу у савршено молитвено расположење, — и обратно, молитва, загрејана љубављу према Богу, храни, ојачава и освећује врлине, доводећи их до савршенства. Због тога св. Нил и назива молитву „мајком свих врлина“⁵. Услед особито важног значења молитве у религиозно-моралном животу, св. Нил учи да се без молитве не може спасти, јер је она главна и обавезна дужност хришћанина. Зато у свом писму ипођакону Леандру он пише: „Молитва има велику силу и моћ. Због тога треба се молити увек и дању и ноћу; јер Господ не даје благодат свакоме, него само онима, који му се моле непрестано... Ако се будемо ленили у молитви, претрпећемо велики губитак и, не желећи да се сјединимо с Господом молитвом, отуђићемо се од Бога“⁶. У другом писму, убеђујући монаха Теодора, да стално подгрејава у себи молитвено расположење, св. Нил, између осталог, пише: „Ако имамо користи од разговора са било којим добрим човеком, колико ћемо се тек користити молитвено разговарајући дању и ноћу с Господом“⁷.

По учењу св. Нила благотворно дејство молитве на човечју душу састоји се пре свега у очишћењу душе од греха и страсти. „Молитва“, вели он, „која се приноси Христу без унутрашње раздвојености и расејаности је свемоћна;

¹ De oratione, col. 1200 A.

² Peristeria, Sectio IV, cap. II, col. 828 A.

³ Види epist. lib. III, CCLXI col. 516 A.

⁴ Cap. paraenetica CXVIII, col. 1260 C.

⁵ Epist. lib. III, XC, Theodoreto monacho, col. 428 C.

⁶ Epist. lib. III, CCCXIX, col. 537 C.

⁷ Epist. lib. III, CLX, col. 460 B.

свемоћна је толико да васкрсава мртве, лечи сваку болест душе и тела, изгони демоне, одузима силу врачара, гаси неразумне телесне страсти, уништава тежње, које изазивају демони и изненада лечи душевне ране, које су сматране за неизлечиве¹. Али се дејство молитве не ограничава овим негативним моментом. Она има и моћну позитивну снагу, која просвећује човека и узводи га на највиши степен свију врлина. „Молитва“, пише св. Нил, „не само да очишћава и храни људе, него је у стању, да онога, који се искрено моли, учини сјајним као сунце“² и саопштава му благодатну моћ „да несметано иде путем врлине“.³

За време саме молитве човек је дужан, да води унутарњу борбу са разним мислима, које ослабљују молитвену усредсређеност. „Избегавај“, каже св. Нил, „сваку мисао о животним бригама, пошто те оне смућују, узрујавају и слабе јачину твојих сила“⁴. За достигнуће живог јединства с Богом људски ум, за време молитве, мора се ослободити од сваке помисли на чулно и „оставивши земаљско живети на небу“⁵. „Ко се“, вели св. Нил, „моли духом и истином, тај већ поштује Творца не у створеноме, него Га слави у Њему Самом (ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ αὐτὸν ἀνυμνεῖ)⁶. По учењу св. Нила потпуно ослобођење ума од чулних предмета карактеристична је особина „контемплативне молитве“ (τρόπος θεωρητικὸς)⁷. У њој преовлађује унутарњи, духовни принцип. Без речи, без слика, без поклона, у дубини духа свршава се акт молитве. Овај виши облик молитве достижу ретки људи, због чега је св. Нил и назива „молитвом савршених“. Она се не ограничава ни временом, ни местом, ни ичим спољашњим. „Она је узношење ума, потпуно његово ослобођење од чулних предмета; када се ум неисказаним уздасима приближава Богу, а Бог види расположење срца, које немо изражава своју вољу“⁸. На тај начин за остварење чисте и „савршене“ молитве човек мора ослободити свој ум од сваког конкретног садржаја, да би дао могућност уму, да ступи у потпуно јединство с Богом. Јер само под таквим условима могућа је савршена молитва,

¹ Epist. lib. III, CCLIII, Gerontio monacho, col. 508 A — 509 A.

² Epist. lib. III, XC col. 428 C.

³ Epist. lib. III, CCCXVIII, col. 537 B.

⁴ ibid. cap. IX, col. 1169 B.

⁵ ibid. cap. CXLII, col. 1197 A.

⁶ ibid. cap. LIX col. 1180 B.

⁷ ibid. col. 1165 B.

⁸ De volunt. paupertate, cap. XXVII, col. 1004 A.

која није ничим другим заузета, осим мислима о Богу, као о бескрајном бићу. Такву молитву имао је ап. Павле, који је био узнесен до трећег неба, не знајући да ли је био у телу или ван њега (2 кор. 12,²)¹.

Сва сила и благодатна моћ савршене молитве проистиче из тесног, непосредног и живог јединства с Богом. „Молитва“, вели св. Нил „је разговор ума с Богом. За време молитве ум човека „стоји пред Владиком и разговара с Њим без сваког посредништва“². Природно је, да се такво блиско јединство с Извором светости и чистоте може остварити само при обавезном и неопходном услову, да људска душа буде претходно очишћена од греховних побуда. „Ако је Мојсију“, пише св. Нил, „који је покушао да приступи купини, било забрањено да се приближи док не изује обућу с ногу (Изл. 3,⁵), како се не би ти морао ослободити од сваке страсне помисли (οὐ λόβεις ἐκ σοῦ πᾶν νόημα ἐρχαθές), када желиш да видиш Бога, који је изнад сваког појимања и чула, и да разговараш с Њим“³. Страсти „потамњују ум и помрачују његову молитву“⁴. Зато онај, који је оптерећен страстима, а мисли, да у таквом стању приступи молитви, „сличан је човеку, који захвата воду и сипа је у буре без дна“⁵.

Други облик молитве, широко распрострањен, св. Нил назива „активном молитвом (τρόπος πρακτικός). Ова се молитва састоји из спољашњег (чулног) и унутрашњег (духовног) процеса, при чему спољашње радње претходе унутрашњим. „Постоји“, каже св. Нил, „други облик молитве; када се изговарају речи, а ум пажљиво следује за њима и зна коме обраћа своје молење“⁶.

При прелазу од спољашње (чулне) стране унутрашњем молитвеном расположењу човек треба да издржи борбу са разним помислима, које потамњују наш ум и лишвају га неопходне унутрашње усредсређености. „Често“, каже св. Нил, „одвајајући се од речи молитве ми идемо за мислима, које нас одводе у страну... У таквим моментима само наша спољашност показује молитвени став; клањамо се, клечемо те изгледа са стране као да се молимо, а у самој ствари ми-

¹ *ibid.*

² *De oratione*, cap. III, col. 1168 CD.

³ *De oratione*, cap. IV, col. 1168 D.

⁴ *ibid.* cap. XXI, col. 1172 B.

⁵ *ibid.* cap. XXII, col. 1172 BC.

⁶ *De volunt. paupertate*, cap. XXVI¹, col. 1004 B.

слено смо заузети другим: разговарамо с пријатељима, гњевно оговарамо непријатеље, пирујемо с гостима, градимо куће, садимо дрвеће, путујемо итд. Уопште пристајемо на све, што нам укаже помисао, која тежи да расположи наше срце за страсти¹. Св. Нил одлучно устаје против такве молитве и опомиње ученике, тражећи од њих, да спољашњом молитвом изазову у себи унутрашње молитвено расположење². Јер спољашња страна молитве: речи, поклони, метанисања само су средства и имају за циљ, да наш ум приведу унутарњој духовној молитви. „Моли се“, вели он „не само спољашњим, телесним покретима, него с великим страхом обраћај свој ум ка духовној молитви“³.

Следујући примеру Христа Спаситеља, који је учио, да човек треба да иште само правде и царства Божјег (Мат. 6,₃₃), св. Нил сматра да предметом молитве може бити само оно што је сагласно са Божјом вољом и што доприноси спасењу наше душе. „Не моли се“, саветује он, „да би се испуниле твоје жеље, пошто оне нису увек сагласне с вољом Божјом... Боље је да се молиш онако, како нас је научио Божански Учитељ, говорећи: да буде воља Твоја у мени (Мат. 6,₁₀). Уопште, у свакој ствари тражи од Бога само оно, што је добро и корисно за душу“⁴.

Најзад, предмет молитве може да буде и сама молитва, која је, по учењу св. Нила, „дар Божји“, као и све остале врлине. „Ако желиш да се молиш“, каже св. Нил, „потребан ти је Бог, који сам даје молитву ономе, који се моли. Зато Га призивај у помоћ, говорећи: да се свети име Твоје, да дође Царство Твоје“⁵.

(Свршиће се)

В. Фрадински

¹ De volunt. paupertate cap. XXII, col. 997 CD.

² ibid. cap. LIV, col. 1040 B.

³ De oratione, cap. XXVIII, col. 1173 A.

⁴ ibid. cap. XXXI, col. 1173 BC.

⁵ De oratione, cap. LVIII, col. 1180 A.